

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЕКТИ В СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ: ВИДИ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Рассадникова С.І.

Розглянуто проблеми розробки і реалізації інвестиційних проектів у сфері природокористування Українського Причорномор'я, запропоновано основні принципи розробки, узгодження та види інвестиційних проектів, на засадах проведеного SWOT-аналізу внутрішнього середовища проектів виявлено необхідні умови їх впровадження у сфері природокористування.

Постанова проблеми. Вагомим фактором економічного розвитку регіону, підвищення його конкурентноздатності, формування привабливого іміджу, якості життя залишається стан природокористування і природні ресурси. Роль і значення природокористування, цінність природних благ та послуг у світі не зважаючи на кардинальні зміни і значні перетворення у базових умовах економічного відтворення, моделі економіки, виробництва, розподілу продуктів і економічних благ, життєдіяльності населення неухильно зростає на фоні дефіциту і обмеженості відтворювальних і не відтворювальних природних благ. Наявність значної кількості проблем і протиріч у сфері природокористування, екологічних ризиків і загроз гальмує поступальний розвиток регіону Українського Причорномор'я та віддаляє від досягнення цілей сталого розвитку.

Для рішення невідкладних проблем докільля прийнято Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики до 2020 року» [1], у якому сформульовані чіткі і конкретні цілі поступового досягнення сталого розвитку суспільства і принципи державної екологічної політики, основні механізми та інструменти її реалізації. В документі згідно поставленим цілям і показникам в якості проблеми вказано на обмеженості бюджетних коштів та відзначається важливість пошуку нових джерел фінансування природоохоронних заходів та дій, пов'язаних з відтворенням та підтриманням природних ресурсів у належному стані. Прискорення рішення гострих проблем у природокористуванні та поставлених задач у стратегічних документах уряду не можливо без активізації інвестиційної діяльності, і залучення інвестицій. Організаційна форма реалізації інвестиційної діяльності представляється у вигляді інвестиційного проекту, який втілює цілі і дії інвестування у сфері природокористування. Тому теоретичне обґрунтування та системне бачення розробки і реалізації інвестиційних

проектів у сфері природокористування як основи активізації інвестиційних процесів є актуальною проблемою і потребує своєчасного вирішення.

Аналіз останніх публікацій. Значний вклад у розвиток концептуальних засад і прикладний аналіз формування інвестиційних проектів внесли видатні вчені Бланк І.А., Денисенко М.П., Савчук В.П., Прилипко С.І., Величко Є.В., Орлов П.А., Пересада А.А., Шеремета В.В. та інші вчені. Ґрунтовний розгляд проблем екологічного інвестування у сучасних умовах нестабільності і реформування економіки присвячені наукові праці відомих дослідників Буркинського Б.В., Веклич О.О., Данилишина Б.М., Пахомової Н., Рихтера К., Ендерса А., Харічкова С.К., Хвесика М.А., Хлобистова Є.В. та інших. Проте проблеми особливостей формування інвестиційних проектів у сфері природокористування залишаються по за увагою дослідження та недостатньо розкритими.

Мета і задачі статті. У зв'язку вищевикладеним, мета статті полягає у поглибленні теоретичних засад розробки і реалізації інвестиційних проектів у сфері природокористування у контексті створення наукового підґрунття для аналізу умов їх впровадження на регіональному рівні. В якості основних задач даної наукової роботи поставлені наступні: визначити зміст поняття «інвестиційний проект» як базового елемента для залучення і концентрації інвестицій для рішення екологічних проблем, виділити види і принципи формування інвестиційних проектів для їх систематизації з цілю обліку специфічних рис при розробки і впровадженні, запропонувати необхідні умови результативної їх підготовки на засадах проведення SWOT-аналізу інвестиційних проектів досліджуваної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. У теперішньому часі урядом України здійснюються масштабні реформи у відповідь на вимоги сучасності і підвищення конкурентоспроможності економіки країни, проводяться перетворення у законодавчої бази, постановці амбітних цілей розвитку і формування комплексу програмних дій. Серед найважливіших Програма економічних реформ «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»[2]. Практичною основою для реалізації економічних реформ в країні стають запропоновані «Національні проекти»[3], які мають обмежений термін реалізації (не більше 4 років), обсяг та не залежать від форм власності. Стратегічні національні інвестиційні проекти визначені у рамках ключових національних пріоритетів та їх фінансове забезпечення буде спиратися на 80% на залучення коштів приватних інвесторів.

Серед пріоритетних проектів, реалізація яких матиме визначний вплив на соціально-економічний розвиток країни, покращення якості життя громадян і підвищення рівня національної безпеки, віднесені наступні «Національні проекти»: нова енергія, нова якість життя, нова

інфраструктура, олімпійська надія – 2022. Проекти пов'язані з охороною довкілля і раціональним природокористуванням включені до пріоритету «Нова енергія» - будівництво вітрових та сонячних електростанцій («Енергія природи»); «Нова якість життя» - «Чисте місто» - сучасні комплекси з переробки ТПВ (твердих побутових відходів), «Якісна вода» - програма забезпечення населення України якісною питною водою[4]. Підготовка і реалізація національних проектів згідно визначених пріоритетів звичайно матиме позитивний ефект для суспільства, в той же час в регіональному вимірі необхідна систематизація інвестиційних проектів з обліком значущості і гостроти проблеми, особливості функціонування регіональної системи та їх взаємоузгодження і підпорядкування національним, регіональним цілям і пріоритетам.

Природокористування як від діяльності здатний забезпечити цілий спектр суспільних благ та послуг для суспільства, виробництва і окремою людини, яке виконує широкий діапазон функції підтримки природно-ресурсного потенціалу, біорізноманіття, відтворення природного капіталу і асиміляційної здатності екосистем, природного середовища, збереження ландшафтів, рекреаційних територій, природно-заповідного фонду та інше в країні і регіоні. Природокористування у широкому сенсі відноситься до системи життєзабезпечення економіки і населення регіону. Тому особливе значення має досягнення збалансованого стану сфери природокористування для ефективного функціонування регіону з використанням теорії і практики розробки інвестиційних проектів., створення умов підвищення якості життя і благополуччя населення, екологічно сприятливого іміджу регіону.

Для обґрунтування проведення систематизація потенційно можливих і перспективних для впровадження інвестиційних проектів потрібно визначити сутність поняття «інвестиційний проект». Узагальнене визначення змісту інвестиційний проект розглядається як обмежена за часом цілеспрямована система зі встановленими вимогами до якості результатів, можливими межами витрат коштів та ресурсів і специфічною організацією з його розробки і реалізації[5, с.20]. В енциклопедії представлена емка форма розкриття суті інвестиційного проекту - це сукупність поєднаних в одне ціле намірів і практичних дій з метою здійснення інвестиційних вкладень, забезпечення визначених конкретних фінансових, економічних, виробничих і соціальних заходів та отримання прибутку[6].

Для підготовки, здійснення вибору і реалізації пріоритетних, найбільш необхідних проектів у регіоні проведемо виділення по визначеним критеріям видів проектів у сфері природокористування. Потенційні види інвестиційних проектів у сферу природокористування зведено у табличної формі (таблиця 1).

Таблиця 1

**Систематизація видів інвестиційних проектів у сфері
природокористування в регіоні**

Класифікаційні ознаки (критерії)	Види проектів	Характеристика проектів (приклади)
Видам активів	Реальні активи	Проекти по зміні розміщення потенційно екологічного ефективних і небезпечних об'єктів, переоснащення новим устаткуванням, технологіями, створення і розширення виробництва екологічно чистої продукції, заради задоволення екологічних вимог державних органів управління
	Фінансові активи	Проекти по випуску цінних паперів, вкладення інвестицій у акції, облігації, паї з цілю залучення інвестицій у природо ошадливі і ресурсозберігаючі інвестиційні рішення
Направленості проекту	Комерційні	Ініційовані комерційними структурами для отримання прибутку
	Громадські	Проекти громадських організацій
	Пов'язані з державними інтересами	Організовані державою, у яких органи влади є аттракторами для залучення інвестицій
Строкам реалізації	Короткострокові	Строком до одного (1) року
	Середньострокові	Строком від 1 року до 5 років
	Довгострокові	Строком більше 5 років
Направленості на окремі види природних благ та послуг	Атмосферні	Проекти освоєння атмосфери як ресурсу
	Використання і охорона водних ресурсів (сухопутних і морських)	Проекти захисту, використання, відтворення водних ресурсів
	Використання і охорона земельних ресурсів	Проекти раціонального використання, збереження продуктивності земель
	Використання і охорона ґрунтового-геологічних ресурсів	Проекти розвідки, добучі ресурсозбереження корисних копалин, захисту ландшафтів
	Використання і охорона біологічних ресурсів	Проекти використання і охорона рослин, тварин, мікроорганізмів, підтримки біорізноманіття
	Використання і охорона кліматичних ресурсів	Проекти захисту від зміни клімату
	Використання і охорона рекреаційних ресурсів	Проекти по збереженню і використанню комплексних рекреаційних ресурсів, лікувальних ресурсів і естетичних ландшафтів
	Використання і охорона антропогенно-екологічних ресурсів	Проекти охорони генетичних ресурсів природи
	Використання і охорона інформаційних ресурсів природи	Проекти збереження і поліпшення природних еталонів природи, історико-культурної спадщини природного походження (наприклад, історичні ландшафтні парки)

Продовження табл. 1

	Використання і охорона просторових ресурсів	Проекти відновлення і підтримки загального екологічного балансу, екосистемних послуг.
Масштаби проекту	Суперкрупні	Проекти міжрегіонального, міждержавного співробітництва по проблемам природокористування у регіоні
	Крупні	Проекти по регіонально-екосистемному признаку
	Середні	Проекти в межах окремих екосистем
	Локальні	Проекти охоплюючи окремі райони у межах регіону, міста
За функціонально-структурним елементам природокористування	Ресурсовикористання і ресурсоспоживання	Проекти використання природних ресурсів, оновлення основних фондів, впровадження ресурсо оощадних техніки і технологій, екологічно чистої продукції
	Охорони і збереження довкілля і природних ресурсів	Проекти попередження, зниження, ліквідації наслідків і компенсація забруднення довкілля, природоохоронні проекти, поводження з відходами
	Відтворення і відновлення природних ресурсів і довкілля	Проекти збереження біорізноманіття і середовища існування, відтворення лісів, відновлення ґрунтів, підземних і поверхневих вод, рекультивация ландшафтів
	Забезпечення екологічної безпеки	Проекти по запобіганню і ліквідації наслідків екологічних загроз, ризиків, аварій і катастроф
	Управління природокористування, із них	Проекти удосконалення системи управління
	Організація	Проекти організації системи управління, формування програм, планування
	Контроль	Проекти розробки і впровадження системи стандартів, нормативів, комплексної системи контролю і моніторингу
	Регулювання	Проекти удосконалення та інноваційне оновлення економічних механізмів та інструментів регулювання, державної підтримки
	Науково-дослідницька діяльність та створення інновацій	Проекти наукових досліджень та інновацій у природокористуванні
	Інституціональні основи природокористування	Проекти законодавчо –правової і нормативної бази
	Інформаційно - комунікативна діяльність	Проекти удосконалення статистичної звітності, інформаційної бази і моделей оцінки, розповсюдження екологічної реклами, технологій маркетингу
Духовно-освітня і виховна діяльність	Проекти безперервної освіти, просвітницької і виховної діяльності	

Основні види інвестиційних проектів у сфері природокористування виділені по критерію спрямованості діяльності на окремі види природних благ та послуг, які систематизовані з використанням класифікації інтегрального природного ресурсу розробленого видатним вченим Реймерсом Н.Ф.

Для розроблення і налагодження системного підходу до підбору сукупності перспективних, потенційних, реалістичних і фактично діючих проектів у регіоні необхідно застосувати основопологаючі принципи. Принципи в економічних теорії трактуються як основні положення і загальні правила проведення економічної діяльності, теоретичні основи для дослідження економічних процесів та їх взаємозв'язків. Методологічні принципи становляться теоретичної основою для виявлення перспективних інвестиційних проектів у сфері природокористування, встановлення їх взаємозалежності та зв'язку, формування їх сукупності на засадах визначення направленості дії, типів і особливостей реалізації, рішення стратегічних задач досягнення сталого розвитку регіону.

В якості вибору для розробки і формування сукупності інвестиційних проектів у природокористуванні у регіоні пропонується покласти наступні методологічні принципи:

- системності – передбачається дослідження сукупності проектів як єдиної системи, проект також розглядати як підсистему більш загальної і масштабної системи;
- взаємо узгодженості інтересів органів влади, населення, бізнесу, суспільних організацій і дотримання пріоритетів і цілей досягнення сталого розвитку на загальнодержавному, регіональному рівні;
- створення нормативно-правових, економічних умов, сприятливого інвестиційного клімату для розробки і реалізації інвестиційних рішень і проектів у природокористуванні;
- комплексності всебічного аналізу інвестиційних і економічних процесів, які активізуються за допомогою інвестиційного проектування, визначення їх основного змісту, факторів впливу;
- багатокритеріальності вибору і оцінки проектів, сценаріїв їх реалізації, наслідків впровадження для здійснення найбільш ефективного і оптимального варіанту взаємо узгоджених проектів із підсилюючим додатковим ефектом в результаті реалізації;
- синергетичності – в умовах нестійкості, та нерівноваженості здійснення інвестиційних процесів при проектуванні рішення проблем природокористування потенційно можливо виникнення принципово нових непередбачуваних станів та наслідків, наприклад, підвищення екологічного іміджу та конкурентноздатності як результат взаємодії сукупності прийнятих проектів, сполучення факторів, елементів, складових інвестиційного процесу у єдиною систему;

- емерджентності – виникнення особливих нових властивостей і наслідків впровадження інвестиційних проектів для природокористування, населення і економіки, які не наявні окремо розробленим і впровадженим проектом, характерні для сукупності заходів не пов'язаних функціонально в процесі підготовки і реалізації всіх проектів у сфері природокористування, утворення системного ефекту завдяки підготовки взаємодоповнюючих і взаємозалежних проектів у регіоні.

- екосистемності визначає взаємозумовленість економічних, соціальних, природних процесів, здійснення цілеспрямованого впливу на довкілля та використання одних компонентів природи приводить до ушкодження інших природних благ та послуг в наслідок запровадження методів інвестиційного проектування, тому необхідно спланувати біосферосумісність інвестиційних процесів, взаємозалежність сукупності проектів від особливостей функціонування природних систем з метою досягнення найбільш вагомого економіко-екологічного і соціального ефекту для регіону;

- мобілізації ресурсів та інвестицій на засадах активізації ринкових механізмів економічної діяльності та зайняття регіональними органами влади позиції аттрактора для об'єднання зусиль для підготовки, запуску інвестиційних процесів, реалізації проектів.

Запропоновані принципи можуть бути використанні для системного бачення та вибору стратегії підготовки і реалізації інвестиційних проектів не тільки у природокористуванні, а також при формуванні цілісного і єдиного пакета регіональних проектів. Створення екологічного іміджу регіону сприяє підвищенню його конкурентноздатності на національному і світовому ринках, підсиленню інтенсивності міжрегіональних зв'язків, залученню вітчизняних та іноземних інвесторів. Дослідження та оцінка потенціалу можливих інвестиційних рішень у природокористуванні для досягнення стратегічних цілей розвитку регіону, обґрунтуванню вибору пріоритетних напрямків вкладу інвестицій виконано з використанням аналізу сприятливості внутрішнього середовища для реалізації сукупності інвестиційних проектів у сфері природокористування на засадах застосування метода SWOT-аналізу. Метод SWOT-аналізу[7, с.318] дозволяє провести оцінку сильних та слабких сторін, можливостей та загроз для розробки і реалізації інвестиційних проектів, установити перелік розташованих потенційних ресурсів. Перелік всіх категорій SWOT-аналізу упорядковано по значимості, обмежено найбільш впливовими факторами сили та слабкості, загрозами і потенційними можливостями (таблиця 2).

Таблиця 2

SWOT–аналіз потенціалу можливостей і загроз при підготовки і реалізації інвестиційних проектів у сфері природокористування

Сильні сторони	Слабкі сторони
Рациональне використання, відтворення і охорона довкілля і природних ресурсів; підвищення доступності суспільних благ екологічного походження, якості життя населення, екологічного іміджу і інвестиційної привабливості; екологічно сприятливі процеси і продукти; створення умов стабільного розвитку регіону;	Низка інвестиційна привабливість більшості видів інвестиційних проектів у природокористуванні, слабка ліквідність об'єктів природоохоронної інфраструктури, висока потреба у інвестиціях в зв'язку низьким коефіцієнтів оновлення основних фондів та екологічною кризою; низька рентабельність і прибутковість інвестицій, підчас відсутність прибутку в результаті отримання суспільного блага загального використання громадою; обмеженість фінансових та інвестиційних ресурсів;
Можливості	Загрози
Створення екологічно чистих благ, продуктів та послуг, скорочування економічного збитку, додаткових витрат в зв'язку зниженням рівня забруднення довкілля, не відновлювальних втрат, підвищення рівня екологічної безпеки маючий економічний і соціальний вимір; підвищення конкурентноздатності регіону; ефективне використання природного капіталу;	Забезпечення потреби у необхідному обсягу залучення інвестицій. та отримання доступу до різноманітних джерел інвестиційних ресурсів, низький рівень можливості запровадження сучасних інноваційних технологій, продуктів, ідей; високий рівень інвестиційних ризиків, капітаоемність багатьох природоохоронних і відтворювальних заходів; низька вірогідність отримання кредиту; недостатньо розробленість методологічних і методичних засад інвестиційних проектів у природокористуванні з обліком специфіки різних видів проектів;

Підвищення економічних переваг, досягнення цілей і пріоритетів сталого розвитку регіону не можливо без формування сукупності різноманітних видів інвестиційних проектів у сфері природокористування, розробки дієвих механізмів їх підготовки і реалізації, всебічної оцінки наслідків їх впровадження, визначення економічних, соціальних, екологічних результатів для регіону.

Висновки. Інвестиційні проекти у сфері природокористування у регіоні мають бути науково обгрунтованими, розпоряджатися розвинутою теоретичною і методичною, інформаційною базою, реалістичні і взаємо узгоджені для досягнення максимально можливого результату і синергетичного ефекту, отримання додаткових економічних і екологічних переваг для регіону і проекту. Перспективним напрямом подальших досліджень постає розробка механізмів і методів підготовки і впровадження проектів адаптованих до конкретних видів проектів і рішення особливих існуючих проблем у природокористуванні регіонів.

Література

1. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики до 2020 року» від 21 грудня 2010 року N 2818-VI. – Режим доступу Інтернет-ресурс: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=38406

2. Програма економічних реформ України «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» Режим доступу http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf

3. Національні проекти. Режим доступу <http://www.ukrproject.gov.ua/page/pro-natsionalni-proekti>

4. Національні проекти і пріоритети. Режим доступу <http://www.ukrproject.gov.ua/page/natsionalni-proekti-i-prioriteti>

5. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. К.: Лібра, 2002. – 472 с.

6. Інвестиційний проект. Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82

7. **Экологический менеджмент /Н.В.Пахомова, А. Эндрес, К.Рихтер.- СПб.: Питер, 2003. – 544 с.**

Abstract

Rassadnikova S.I.

Investment projects in the field of nature: types and prospects of

The problems of developing and implementing investment projects in the Ukrainian Black Sea Nature, provides the main principles of development, coordination and types of investment projects, based on a SWOT-analysis conducted by the internal environment of the projects identified the necessary conditions for their implementation in nature.